

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Volume: 3 Issue: 12 Summer 2010

MANAVGAT'TA BİR ÂYÂN AİLESİ TUGAYOĞULLARI TUGAYOĞULLARI: AN AYAN FAMILY IN MANAVGAT

Mehmet AK*

Özet

Osmanlı İmparatorluğu, XVIII. yüzyılda başta siyasi, sosyal ve ekonomik olmak üzere farklı nedenlerden dolayı taşradaki merkezi otoritesini yitirirken genellikle âyân adı verilen yerel aileler güçlenmişler ve Osmanlı topraklarında büyüklü küçüklü çok sayıda âyân ailesi ortaya çıkmıştır. Bunlardan birisi de Alâiye Sancağına bağlı Manavgat Kazası'nda XIX. yüzyılın başlarında âyânlık makamını ele geçiren Tugayoğulları ailesidir. Manavgat'ta ortaya çıkan bu aile Teke Sancağında âyânlık yapan Tekelioğulları tarafından desteklenmiş hatta Kadı Abdurrahman Paşa ile Tekelioğulları arasında yaşanan çatışma sırasında Kadı Paşa ve oğullarının ortadan kaldırılmasıyla bunlara ait mal varlığı bu iki âyân ailesi arasında paylaşılmıştır. Tekelioğulları ortadan kaldırılmalarına rağmen XIX. yüzyılın ilk yarısına kadar Manavgat'ta âyânlık yapan Tugayoğulları bundan sonra kaza müdürlüğünü elde etmeyi de başarmışlardır. XX. yüzyılın başlarında da Antalya meclis idare azalığına seçilmişlerdir. Bütün bu idari görevler sırasında vergi toplamaktan asker sevkine kadar çeşitli alanlarda rol almışlardır. Bunun yanında zaman zaman yaptıkları yolsuzluklar nedeniyle halk tarafından merkeze şikayet edilen Tugayoğulları, sahip oldukları mevki ve makamları edindikleri servetle de pekiştirerek yörede bir asır boyunca etkili olmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Ayan, Antalya, Manavgat, Teke, Tugay, Tugayoğlu, Tekelioğlu, Kadı Abdurrahman Paşa, Yörük.

Abstract

While the Ottoman Empire lost its central authority power in the countryside, because of political, social and economical reasons in the 18th century, some local families called "The Ayan Families" became stronger and there were a lot of small or large Ayan Families in the Ottoman Empire. One of the Ayan Families in the Empire was Tugayoğlu Family, living in the Manavgat County of Alaiye Flag, who got the Ayanship authority at the beginning of the 19th century. After the conflict between the Tekelioğullans and Kadı Abdurrahman Pasha, and the Abdurrahman Pasha's and his sons' had been eliminated, the Tugayoğullans, which lived in Manavgat, did not only share the belongings the Kadı Pashas' but also they became a family supported by the Tekelioğullans. Although the Tekelioğullans had been eliminated, the Tugayoğullans performed the position of being the Ayan, and also took the position of the Manavgat County Management. They were chosen as the member of Antalya Management Council. During all these, they took role in different areas such as collecting the tax and dispatching the soldiers. Besides, the Tugayoğullans, who were complained to the central authority, had been powerful and effective in the country by means of the position and the authority and also the wealth they gained.

Key Words: Ottoman Empire, Ayan, Antalya, Manavgat, Teke, Tugay, The Tugayoğlus, The Tekelioğlus, Kadı Abdurrahman Pasha, Nomad.

Osmanlı devletinin kuruluşundan itibaren izlediği fetih politikasının yüzü batıya dönük olmakla birlikte devletin doğusunda ve yükselişinde etkili olan farklı amiller bulunmaktaydı (Köprülü, 1984: 105-110). Yöneticilerin iç ve dış ilişkilerde izledikleri doğru strateji belki de bu amillerden en önemlisi olup doğru stratejiyi tespit edebilecek ve uygulayabilecek iyi bir yönetici başarıya giden yolda en etkili karar mekanizmasıydı. İyi yönetici ve doğru strateji birbiriyle bütünleşmiş yükselişteki iki önemli faktördü (Eroğlu, 2006: 169-170). Bunlara diğer etkenler de eklenince XVI. yüzyılda klasik dönem adı verilen bir sisteme ulaşılmıştı ancak Osmanlı devlet adamları bu yüzyılın sonlarından itibaren devletin bütün kurumlarında toplumun ihtiyacı olan gerekli dönüşümü ve yenileşmeyi gerçekleştiremedikleri için

* Tarih Öğretmeni, Akdeniz Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Doktora Öğrencisi. mehmetak_07@hotmail.com

birtakım sıkıntılar baş göstermişti. XVIII. yüzyıla gelindiğinde siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda yaşanan bunalımlar neticesinde merkezi otorite güç kaybettiği ölçüde taşrada genellikle âyân¹ adı verilen yerel aileler güç kazandıkları gibi çoğunlukla merkezî otoriteye karşı bir tutum sergileyip nüfuzlarını arttırmışlardı (Özkaya, 1994: 7; Ak, 2007: 1-3). Merkezî otoritenin taşradaki gücünün giderek azalması sonucunda voyvoda, mütesellim, mutasarrıf, vali ve âyân olarak yönetimin her aşamasında görev alıp taşradaki otorite boşluğunu kendi lehlerine dolduran Anadolu ve Rumeli’de hanedan veya âyân olarak adlandırılan birçok aile ortaya çıkmıştı (Uzunçarşılı, 1982: 436-437, 609-618; Çadırcı, 1991: 12-13; Özcan, 1999: 176).

Manavgat Kazasında âyânlık makamını ele geçiren Tugayoğulları da bu ailelerden biriydi. Başta âyânlık olmak üzere XIX. yüzyıl boyunca çeşitli idari görevlerde bulunan Tugayoğulları ailesinin yapılan çalışmalarda Alâiye Sancağına bağlı Manavgat Kazası içerisindeki Türkmen aşiretlerinden biri oldukları tespit edilmiştir (Türkey, 2005: 140). Aynı zamanda Tugayoğullarının yörede ilk yerleşen Yörüklerden oldukları ileri sürülmektedir (Aktan, 1996: 19). Arşiv belgelerinden de Tugayoğullarının Yörük olduklarını tespit etmek mümkündür.²

Manavgat Sarılar Köyünde bulunan Tugayoğulları mezarlığındaki mezar taşları üzerinde yapılan çalışmalarda bu aileden birçok kişinin ismi ve ölüm tarihleri okunmuş olup Tugayoğullarının yöredeki varlığı XVII. yüzyıla kadar götürülebilir (Erten, 1938: 13-14). Alâiye Sancağının Manavgat Kazası’nda Tugayoğulları namıyla şöhret kazanan bu aileden âyân olarak bilinen ilk kişi Manavgat Kazası âyânlığı görevini yürüten 1801 yılı Ağustos ayı başlarında İbradılı Kadı Abdurrahman Paşa’nın amcasının katillerini cezalandırmakla görevlendirilenler arasında yer alan Tugayoğlu Emin’dir (Uzunçarşılı, 1971: 251). Manavgat âyânı Tugayoğlu Emin, konargöçer taifesinden olmasına rağmen yörede servet sahibi olup merkezden kapıcıbaşılık rütbesini almayı da başarmıştır (BOA., C.ML, 153/6498). Manavgat’ta âyânlık yaparken 1217/1803 yılında ölmüş ve Manavgat Şeyhler Köyü yakınına defnedilmiştir (Erten, 1938: 14).

Tugayoğlu Emin’in ölümünden sonra mal varlığının tespit edilmesi için atanan mübaşir 1217 evasıt-ı Zilka’de/ 9 Mart 1803 tarihinde mal varlığını kaydettiği defteri merkeze göndermiştir. Bu sıralarda merkeze Tugayoğlu Emin’in zenginliği ve mal varlığı konusunda birtakım bilgiler ulaşmakla birlikte 100.000 kuruştan fazla malı olduğu ihbar edilmiş ve mal varlığı bundan az olursa kabul edilmeyeceği bildirilmiştir. Malların devlet hazinesi adına zapt edilmesi için Alâiye Sancağı Mutasarrıfı ve Bozkır Maden Emni Abdurrahman Paşa görevlendirilerek bir de mübaşir tayin edilmiş ancak Tugayoğlu Emin’in konağı bu görevlendirmeden hemen önce yanmıştır. Konağın görevlendirmeden kısa bir süre önce yanmış olması varislerin kalan malları teslim etmemek için böyle bir yola başvurup mal varlığı yandı hissi uyandırarak mevcut malları saklamış olabilecekleri ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Abdurrahman Paşa’nın, Tugayoğlu Emin’in mal varlığı ile ilgili yaptığı araştırma sonucunda 21 Muharrem 1218/13 Mayıs 1803 tarihinde payitahta verdiği bilgiye göre: Konak yanmadan önce 100.000 kuruşluk tutarın olabileceği ancak konak yandıktan sonra bir kuruşluk dahi eşyasının kurtulmadığı, kapıcıbaşılık yapmasına rağmen konargöçer olduğu için giysi ve eşya gibi herhangi bir şeyi bulunmadığından değer biçilebilecek olan sadece teke abasından bir giysi yanında kalan bütün malının hayvanlardan ve bir miktar araziden ibaret olduğu belirtilmiştir. Abdurrahman Paşa, Tugayoğlu Emin’in mal varlığını araştırıp yazarken rüşvetle suçlanabileceği endişesini taşımakla birlikte kendisinin hiçbir malı zimmetine geçmediğini, 100.000 kuruşluk malla ilgili bilginin ancak yangın öncesinde olabileceğini bildirmektedir. Abdurrahman Paşa’ya göre: Konak yanmadan önceki malın 100.000 kuruşun üzerinde olduğu ihbarı da yalandan ibaret olup belirlenen hayvan ve arazi satılsa ancak 25.000 kuruş gelir elde edilebilecektir (BOA., C.ML, 155/6553).

¹ Âyân tabiri, Arapça bir kelime olup, herhangi bir şehir, kasaba, bir zümre veya bir devrin ileri gelenleri; belli başlı büyükleri manası yanında taşrada halkın itibar ettiği, devlet ile halk arasında temsilcilik vazifesi görenler ile devlet tarafından seçilen meclis azası hakkında olmak üzere her iki makam için kullanıldığı gibi halk arasında zenginler için de aynı tabir kullanılmıştır. Âyân, eşraf, ekabir, erkan kavramları genellikle aynı anlamda kullanılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. M. Fuad Köprülü (2001). “Âyân”, *İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, Eskişehir: MEB Yayınları, s. 40-41; Mehmet Zeki Pakalın (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, İstanbul: MEB Yayınları, s. 120.

² “Bundan akdem Manavgat kazasında âyânlık dâyesinde iken fevt olan Tugayoğlu kapıcıbaşı Emin... her ne kadar kapıcıbaşılık rütbesini tahsil itmiş ise dahi konargöçer makûlesinden olub...”, (BOA., C.ML, 153/6498); Osmanlı döneminde hayvancılıkla uğraşp belirli bir yaylak ve kışlak arasında gidip gelen Türkmenlerin yaşam tarzlarını ifade etmek için konar-göçer, göçer-evli, göçebe ve Yörük tabirleri kullanılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. İlhan Şahin (2006). *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler*, İstanbul: Eren Yayınları, s. 61; Yusuf Halaçoğlu (2006). *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara: TTK Yayınları, s. 14.

Tugayoğlu Emin'in mal varlığı ile ilgili bu tespitleri yaptıktan sonra merkezden gelecek emri bekleyen Abdurrahman Paşa ile Manavgat Kadısına 8 safer 1218/30 Mayıs 1803 tarihinde gönderilen fermana göre, 1217 evası-ı Zilka'de/ 9 Mart 1803 tarihinde başmuhasebeye ulaşan defterde kayıtlı Tugayoğlu Emin'e ait kayda değer herhangi bir mal bulunmadığı bildirilmiştir. Abdurrahman Paşa'nın, kaydettiği 25.000 kuruşluk mal varlığının 30.000 kuruş bedel ile düzenlenip tahsil edilerek mübaşirle merkeze gönderilmesi eğer varisler hazineye bu 30.000 kuruşu öderlerse malların onlara bırakılması emredilmiştir (BOA., C.ML, 155/6553).

Tugayoğlu Emin'in ölümünden sonra aynı aileden Tugayoğlu İbrahim, "...*Muhtar-ı kaza olacak makûleden değil isede...*" (BOA., C.DH, 103/5118) Manavgat'ta âyânlığı ele geçirmiştir. Âyânlık yaparken halk üzerinde uyguladığı baskı ve zulümden dolayı merkeze şikayet edilmiştir (Özkaya, 1994: 208). Bu dönemde Anadolu ve Rumeli âyânları buldukları alanlar yanında daha geniş bölgelere sahip olmak istedikleri gibi bu bölgeleri ellerinde tutabilmek için küçük âyânları nüfuzları altına almışlar, küçük âyânlar da varlıklarını büyük âyânların çevresine sığarak sürdürmüşlerdir (Mutafçıeva, 1977: 172-175). Benzer bir ilişkiyi Teke sancağında etkili olan Tekelioğulları (Erten, 1955: 5-6) ile Manavgat'taki Tugayoğulları arasında da görmek mümkündür.

Kadı Abdurrahman Paşa ile Tekelioğlu çatışmasına Manavgat âyânı Tugayoğlu İbrahim de dolaylı olarak karıştığı için burada Kadı Abdurrahman Paşa hakkında da ayrıca bilgi vermek gerekmektedir. Tugayoğullarının mal varlığını zapt etmekle görevlendirilen Kadı Abdurrahman Paşa, İbradılı olup çeşitli devlet görevlerinde bulunmakla (Uzunçarşılı, 1971: 250; Erten, 1955: 26-27; Tızlak, 2002: 244) birlikte III. Selim döneminde oluşturulan Nizam-ı Cedid ocağına Anadolu'da en fazla destek verenlerden birisi olduğu için padişah tarafından iltifat görmüştür (Cevdet, 1984: 1941,1976). Nizam-ı Cedid teşkilatını Anadolu'dan sonra Rumeli'de de yerleştirmek için İstanbul'a davet edilince 1221/1806 yılı Rebî'ü'l-evvel/ Haziran ayı içerisinde büyük bir ordu ile Üsküdar'a gelmiştir. Bir süre sonra Rumeli taraflarına görevlendirilmiş ancak âyânların tepkisi üzerine görevden alınca (Cevdet, 1984: 2001-2007, 2061; Uzunçarşılı, 1971: 273-274, 294-296) eski görev yeri olan Konya'ya dönmüştür (Uzunçarşılı, 1971: 409-412). III. Selim tahttan indirilince (Halaçoğlu, 2002: 28) desteğini kaybeden Kadı Abdurrahman Paşa, karşı hareketle IV. Mustafa'yı tahttan indirip II. Mahmut'u tahta geçiren Alemdar Mustafa Paşa'nın sadareti döneminde yeniden İstanbul'a davet edilince (Cevdet, 1984: 2240) topladığı askerlerle İstanbul'a gelmiş ve İstanbul'da 1808 tarihinde yapılan Sened-i İttifak toplantısına da katılarak Alemdar Mustafa Paşa'ya gerekli desteği sağlamıştır (Şânî-Zâde, 2008: 70, 81). Alemdar Mustafa Paşa'nın faaliyetlerine karşı çıkan isyan hareketi üzerine İstanbul'dan ayrılarak (Tızlak, 2002: 245) oğlu Abdullah Paşa'nın mutasarrıf olarak görev yaptığı Beyşehir Sancağı üzerinden Alâiye Sancağına bağlı olan memleketi İbradı'ya gelmiştir (Cevdet, 1984: 2272).

Yeniçeriler, Nizam-ı Cedid taraftarı Kadı Abdurrahman Paşa'nın cezalandırılması konusunda ısrar edince II. Mahmut karşı koyamamış, Anadolu'da ve Rumeli'de mutlaka yakalanması için fermanlar çıkarılmış olmakla birlikte bir süre sonra da bu iş için tek başına Teke mütesellimi olan Tekelioğlu Hacı Mehmet görevlendirilmiştir (Tızlak, 2002: 245). Tekelioğlu Hacı Mehmet'in 1802 tarihinde Alâiye Sancağına bağlı olan Manavgat Kazasını zorla Teke Sancağına katmaya çalışması Abdurrahman Paşa'nın oğlu Abdullah Paşa ile aralarının açılmasına sebep olmuştur (Halaçoğlu, 2002: 18, 30). Bölgede kendisine alternatif olabilecek bir güç istemeyen Tekelioğlu Hacı Mehmet, bundan sonra Kadı Paşa ailesine kin beslemeye başladığı gibi Kadı Abdurrahman Paşa'nın cezalandırılması ile ilgili görev emrini alır almaz topladığı on bine yakın askerle derhal harekete geçmiştir. Oğulları Abdullah Paşa ve Müderris Mehmet Bey ile birlikte İbradı'daki evine sığınan Kadı Abdurrahman Paşa altı yedi aylık bir kuşatmadan sonra İbradı yakınlarındaki Zilan Köyü dağlarına firar etmiştir. Bir süre sonra yiyecek almak üzere kasabaya gönderdikleri hizmetçileri ele geçirilince yerlerinin söyletirilmesi üzerine yakalandıkları gibi İbradı da bulunan medrese karşısındaki konağı önünde 10 Zilhicce 1223/27 Ocak 1809'da Kadı Abdurrahman Paşa, haklarında idam fermanı bulunmamasına rağmen Tekelioğlu Hacı Mehmet Ağa'nın oğlu İbrahim Bey'in telkinleri sonucunda 22 Zilhicce 1223/8 Şubat 1809'da oğullarından Abdullah Paşa, bir gün sonra da Mehmet Bey idam edilmiştir (Tızlak, 2002: 245; Erten, 1940: 101-102; Erten, 1955: 29; Uzunçarşılı, 1971: 442-443; Şânî-Zâde, 2008: 190-191).

Abdurrahman Paşa'nın oğlu Abdullah Paşa'yı katleden Tekelioğlu Hacı Mehmet, Manavgat'ta Abdullah Paşa'nın yaptırdığı konağına Tugayoğlu İbrahim'i yerleştirmiştir. Aynı zamanda Tekelioğlu, Abdullah Paşa'nın eşini de Tugayoğluna nikâhlamıştır. Mal varlığının bir kısmına da yine Tekelioğlunun

desteğiyle Tugayoğlu İbrahim el koymuştur.³ Abdullah Paşa ve kardeşi Mehmet Bey'in malları varislerine bağışlanmasına rağmen Tekelioğlu ile Tugayoğlu el koydukları malları geri vermeyince Abdurrahman Paşa'nın damadı ve yeğeni merkeze gönderdikleri dilekçede kendilerine bırakılan ancak verilmeyen mallar için yeniden bir emir çıkarılmasını istemişlerdir. Tugayoğlu İbrahim'in, Manavgat Kazası âyânlığı görevini yürütürken 1227/1812 yılı içerisinde ölmesi üzerine Tekelioğlunun desteğiyle zimmetine geçirdiği Abdurrahman Paşa'nın oğullarına ait malların devlet hazinesi için zapt edilmesi emredilmiştir. Katledilenlerin eşleri ve çocukları da Tekelioğlu ile Tugayoğlu tarafından el konulan mallar kendilerine verilmediği için perişan edildiklerine dair şikayetçi olmuşlardır. Bunun üzerine 21 ve 26 Zilka'de 1227/26 Kasım ve 1 Aralık 1812 tarihinde Abdullah Paşa ve Mehmet Bey'in Alâiye'de esnaf zimmetinde bulunan 25.000 kuruş alacakları ile birlikte yöredeki diğer emlak, arazi ve gelirleri yanında 6.000 kuruşluk mal varlıklarıyla Tugayoğlunun zimmetinde bulunan eşyaların varislerine iade edilmesi için ferman çıkarılmıştır. Alâiye Mutasarrıfı vezir Abidin Paşa'ya, Alâiye Kadısına, mal zaptı için mübaşir olarak atanan İbrahim'e 18 Muharrem 1228/21 Ocak 1813 tarihinde aynı içerikteki bir emir daha gönderilmiştir (BOA., C.DH, 103/5118).

Çıkarılan bu fermanlara ve ellerindeki 7 Zilhicce 1225/3 Ocak 1811 tarihli mülk-nâme-i hümâyûna rağmen Kadı Abdurrahman Paşa'nın ve oğullarının malvarlığı varislerine iade edilmemiş, 6 Rebi'ülevvel 1230/16 Şubat 1815 tarihinde bu defa Kadı Abdurrahman Paşanın iki eşi ve dört kızı ile torunu Abdurrahman Bey, bir kısmı Tekelioğlu Hacı Mehmet'in yardımı ile Tugayoğlu İbrahim'in zimmetine geçirilen Antalya, Alanya, İbradı, Kaşaklı ve Manavgat'taki çiftlik, arazi, arsa, dükkân, han, menzil konağı, ev, hayvan, nakit, bağ ve bahçeden oluşan mal varlıklarının kendilerine teslim edilmesini istemişlerdir. Bu başvuru üzerine Tugayoğlu İbrahim'in mal varlığını zapt etmekle görevli mübaşire 21 Rebi'ülevvel 1230/3 Mart 1815 tarihinde gönderilen emirde şikâyet konusunun yerinde incelenmesi Tugayoğlu İbrahim'in üzerinde bulunan Kadı Abdurrahman Paşa'ya ait olup kadılığı döneminde edindiği Manavgat ve köyleri ile hududunda bulunan çiftlik, bağ, bahçe, arazi ve hayvanlarının varisleri tarafından satılıp satılmadığının ve müdahalenin ne şekilde olduğunun araştırılması istenmiştir (BOA., C.ML, 598/24663). Buna rağmen Kadı Abdurrahman Paşa'nın Manavgat yöresindeki arazisi varislerine teslim edilmemiş uzun süre boş kalıp terk edilmesinden dolayı 1900 yılında bir kısmına Girit muhacirleri yerleştirilmiştir. Diğer araziler ise başta Niğit köylüleri olmak üzere komşu köylerle birlikte tekrar Tugayoğullarının tasarrufuna geçmiştir (Selekler, 1960: 97).

Tugayoğlu İbrahim'in ölümünden sonra da Manavgat Kazası'nda Tugayoğullarının idaresi devam etmiştir. Tekelioğlunun Manavgat'a âyân olarak tayin ettiği Tugayoğullarını, Teke seraskerliği yapan Çarhacı Ali Paşa bertaraf ederek Bağdadlızade İbrahim ağayı âyânlığa getirmiş olmasına rağmen Alaiye Sancağı Mutasarrıflığı döneminde Bağdadlızadeyi görevden alarak zincire vurup 5.000 kuruş vermez ise idam edeceğini bildiren, Tugayoğlunun onüç yaşındaki oğlunu Manavgat âyânlığına, akrabasından Hasan'ı da kethüdalığa getirmiştir. Karahisar-ı Teke Kazasıyla Manavgat Kazası sınır olduğu için bu dönemde Karahisar-ı Teke'de suç işleyenler Manavgat'a firar ettikleri gibi Tugayoğulları tarafından korunmaktadır. Bu durumun engellenmesi amacıyla Teke ve Hamid Sancakları Mutasarrıfı Vahid Paşa, Tugayoğlunun Manavgat'tan uzaklaştırılması için 19 Muharrem 1231/21 Aralık 1815 tarihinde merkezden ferman çıkarılmasını istemiştir (BOA., C.ZB, 26/1270). Bu isteğe rağmen bir sonuç çıkmamış yörede Tugayoğullarının idaresi devam etmiştir. Manavgat'ta 1244/1828 tarihinde âyânlık makamında Tugayoğlu Mustafa bulunmaktadır (BOA., C.DH, 76/3792).

Yine aynı aileden 6 Cemâziyelevvel 1248/1 Ekim 1832 tarihinde Tugayoğlu Ali âyânlık yapmaktadır (BOA., HAT, 364/20156-F). Tugayoğlu Ali'nin âyânlığı döneminde Osmanlı Devleti, Mısır'da Mehmet Ali Paşa sorunu ile uğraşmış ve Paşa'nın Kıbrıs'a saldırma ihtimaline karşı adaya Akdeniz kıyı şeridindeki sancak ve kazalardan asker sevk etmeye çalışmıştır. Kıbrıs'ın güvenliği için

³ "...Teke mütesellimi kemâl-i hıyânetinden Abdurrahman Paşanın oğlu Abdullah Paşayı bi-gayr-i hak katl idüb müimâ ileyh Abdullah Paşanın kaza-i mezbur derununda binâ eylediği sarayında merkum Tugay oğlunu iskân ve maktûl-i merkumun zevcesini dahi kendiyeye 'akd ile külliyyetli mahsulât ve hayvanat ve sâir arazi ve emlakini dahi zabt itmiş olduğundan ve maktûlin zevcesi Abdullah Paşanın olarak birkaç yüz kiselik nükd ve emvâl-i nefiseyi ketm ve ihfâ eylediğinden zahire ihracı...", (BOA., C.DH, 103/5118). Diğer taraftan Selekler'in, Kadı Paşa soyundan gelenlerden yaptığı derlemeye atfen tarihi kayıtlarla mutabakatı vardır değerlendirmesi ile ilgili olarak arşiv belgelerinde bir kayda rastlamak mümkün değildir. Bu derlemeye göre: Kadı Paşa'nın oğlu Abdullah Paşa, Tugayoğlu'nun kızını istemiş, vermeyince de Tugayoğlunun Manavgat Sarılar Köyündeki konağını basarak kızını zorla almıştır. Tugayoğlu da çatışma sırasında öldürülmüştür. Tekelioğlu tarafından Kadı Paşa öldürülünce, Abdullah Paşa'nın eşi Tugay kızına kocanı mı istersin? Yoksa babanın kanını mı? Diye sorulmuş, kadın, babamın kanını deyince Abdullah Paşa'da öldürülmüştür. Selekler, Tekelioğlu ile Abdullah Paşa'nın arasının açılmasını bu olaya bağlamıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Macit Selekler. (1960). *Yarınasrın Arkasından Antalya'da Kemer Melli-İbradı Serik*, İstanbul: Orhan Mete ve Ortağı Kolektif Şirketi Matbaası, s. 84-85.

Manavgat âyânı Tugayoğlu Ali'den de 500 nefer asker yazıp göndermesi emredilmiştir (Dinç, 2010: 113). Tugayoğlu Ali, 400'ü Alanya'dan 100'ü Manavgat'tan olmak üzere 500 nefer asker yazıp göndermekle görevlendirildiği gibi bu askerlerin başına da başbuğ tayin edilmiştir. Ali ise âyân olduğu kazanın aşiretler haricinde 2.000 nüfustan ibaret olduğunu bunlarda çiftçilikle uğraştıkları için değil 100 asker 20 hatta 10 asker bile çıkaramayacağını bildirmiştir. Tugayoğlu Ali'nin, 1248/1832-1833 yılı içerisinde asker isteği ile ilgili görevi yerine getiremeyeceği için defalarca affını rica etmesine (BOA., HAT, 364/20156-A; BOA., HAT, 364/20156-B; BOA., HAT, 364/20156-C; BOA., HAT, 364/20156-D; BOA., HAT, 364/20156-E; BOA., HAT, 364/20156-F) rağmen bu ricası kabul edilmemiş ve toplayabildiği kadar askeri Kıbrıs'a göndermesi emredilmiştir (Dinç, 2010: 113). Tugayoğlu Ali, bundan sonra 350 nefer asker yazıp Kıbrıs'a göndermiştir. Gönderilen askerler, silah kullanabilecek ve savaşabilecek kudrette olmayıp yaşlı ve çoluk çocuk takımından oluştuğu için Kıbrıs'ta yerleştirildikleri yerlerde uygunsuz hareketlerde bulunup Kıbrıs ahalisine zarar verince faydalarından ziyade zararları olduğu düşüncesiyle 1248/1833 yılı Zilhicce/Mayıs ayı içerisinde adadan geri gönderilmişlerdir (BOA., HAT, 364/20160; BOA., HAT, 364/20160-A; BOA., HAT, 364/20160-B; BOA., A.MKT, 1/86).

Bir süre sonra yolsuzlukla gündeme gelen Tugayoğlu Ali, Manavgat'ta Argorlu Derviş zaviyesinin vakfını iptal edip, 1256/1840, 1257/1841, 1258/1842 ve 1259/1843 senelerine ait gelirlerini zorla alınca zaviyenin mutasarrıfı İbrahim Efendi tarafından Konya müşirine şikayet edilmiştir (BOA., A.MKT.DV., 2/10). Manavgat'ta önemli bir yerel güç unsuru olan Tugayoğlu Ali'den belgelerde Manavgat Kazası hanedanı olarak bahsedilmektedir. Tugayoğlu Ali, 29 Safer 1268/24 Aralık 1851 tarihinde bir alacak verecek davası ile gündeme gelmiştir. Gayrimüslim sarraf Savasoyoğlu, Tugayoğlu Ali'nin, kendisine olan 19.433 kuruş borcunu ödememesi üzerine şikayetçi olunca (BOA., A.MKT.UM., 90/3) Konya Valisi Selim Paşa, 27 Cemâziyelevvel 1268/19 Mart 1852 tarihinde Alâiye Kaymakamına gönderdiği mektupta Tugayoğlu Ali'deki sarrafın alacağına tahsil edilmesini eğer Ali borcunu ödemezse yakalanarak Konya'ya gönderilmesini istemiştir. Hakkındaki şikayet üzerine Tugayoğlu Ali, sarrafın kardeşine ve Zanailoğullarına olan borcunu ödediğini, ödenmeyen 19.433 kuruşun arkadaşlarının borçları olduğunu söyleyince Sarraf, Tugayoğlunun arkadaşlarını dediği kişileri tanıdığını belirtilen miktarın kendi borcu olduğu halde bu şekilde ısrar ettiğini iddia etmiştir (BOA., A.MKT.DV., 54/36).

Manavgat'ta XIX. yüzyılın başlarından beri âyânlık yapan Tugayoğulları, Tanzimat sonrasında başlayan idari düzenlemelerden sonra da kaza müdürlüğüne getirilmişlerdir. Tugayoğlu Ali, Manavgat'ta uzun süre devam ettirdiği âyânlık görevinden sonra kaza müdürlüğüne atanmıştır. Tugayoğlu Ali hakkındaki şikayetler kaza müdürlüğü döneminde de devam etmiştir. Tugayoğlu Ali ve damadı Şaban Bey, Dergâh-ı Âli kapıcıbaşlarından Hüseyin Hüsni Bey'e karşı besledikleri kin nedeniyle Manavgat'ta bazı kişileri Hüseyin Hüsni Bey'in üzerine tahrik ettikleri gerekçesiyle 1266/1850 yılında merkeze şikayet edilmiştir. Bu şikayetten sonra Şaban Bey sahtekarlığa başvurup kaza müftüsünün mührünü taklit ederek hazırladığı sahte belgeyi Konya meclisine sunup kendisinin hiçbir işe karışmadığını ve suçsuz olduğunu ileri sürmüştür (BOA., MVL., 90/30). Merkeze ulaşan şikayetlere rağmen 1271/1854 yılında Manavgat Kazası Müdürü Tugayoğlu Ali'nin memuriyetine hürmet ve riayet edilmesi isteği (BOA., HR.MKT., 89/28) yanında müdürlüğü esnasında kazadaki işlerin yürütülmesinde gayretli çalışmasından dolayı, Alâiye Kaymakamına gönderilen 10 Şevvâl 1272/14 Haziran 1856 tarihli yazıda, Tugayoğlu Ali'ye gerekli kolaylığın gösterilmesi ve yardımın esirgenmemesi bildirilmiştir (BOA., A.MKT.UM., 233/8). Tugayoğlu Ali, zulüm, baskı, zorla para tahsil etme ve kaza aşarını aldığı gerekçesiyle merkeze şikayet edilince Manavgat ileri gelenlerinden 111 kişinin imzalayıp 29 Receb 1274/15 Mart 1858 tarihinde Babali'ye gönderdikleri dilekçede Tugayoğlu Ali'den memnuniyetlerini dile getirip Ali'nin herhangi bir yolsuzluğu olmadığını belirttikleri gibi şikayetin diğer kazalarda müdür hakkında kin besleyen bazı kişiler tarafından yapıldığını ileri sürmüşlerdir (BOA., MVL., 570/64). Tugayoğlu Ali, görev yaptığı dönemde devlet hazinesine ait gelirleri koruduğu gibi zamanında toplanmasını da sağladığı için yaptığı yararlı işler devam ettikçe ona hürmet edilmesini vurgulayan 29 Şevvâl 1276/20 Mayıs 1860 tarihli ferman Alâiye Kaymakamına gönderilmiştir (BOA., A.MKT.UM., 401/67). Tugayoğlu Ali'nin Manavgat'taki müdürlük görevi boyunca yaptığı çalışmalardan memnun olan merkez 13 Rebi'ülevvel 1278/18 Eylül 1861 tarihinde Alâiye Kaymakamı Süleyman Ağa'ya gönderdiği yazıda Tugayoğlu Ali'yi kaza yönetiminde tavsiye ettiği gibi Ali'nin görevi ile ilgili işlerine yardım edilmesini de ayrıca vurgulamaktadır (BOA., A.MKT.UM., 500/15).

Tugayoğlu Ali, devlet adına bu hizmetleri yerine getirirken İbradı'da sahip olduğu yaylak ve kışlağına buranın ahalisinden bazı kimselerin müdahalesi sözkonusu olunca yapılan müdahalenin engellenmesi için merkeze şikayet dilekçesi göndermiştir. İlgili şikayetten sonra Alâiye Kaymakamına ve Konya Valisine 11 Receb 1276/3 Şubat 1860 tarihinde gönderilen yazıda, Tugayoğlu Ali'nin

tasarrufundaki yaylak ve kışlağa yapılan müdahalenin engellenmesi istenmiştir (BOA., A.MKT.UM., 394/16; BOA., A.MKT.UM., 394/18; BOA., A.MKT.UM., 394/19).

Âyânlıktan kaza müdürlüğüne kadar Manavgat'ta uzunca bir süre yöneticilik yapan kimi zaman yolsuzlukla gündeme gelip merkeze şikayet edilen buna karşılık kendi adamlarınca desteklenen; Tanzimat sürecinden itibaren taşrada merkezi otoritesini yeniden güçlendirmeye çalışan devlet tarafından da taşrada yaptığı hizmetleri yanında halk üzerindeki birtakım uygulamaları görmezden gelinen Tugayoğlu Ali, 1279/1862 yılında vefat etmiş ve Manavgat Sarılar Köyündeki aile mezarlığına defnedilmiştir (Erten, 1938: 14).

Tugayoğlu Ali'den sonra aile üyelerinden Ahmet Tahir ve Mehmet Efendilerin de devlete önemli hizmetleri olmuştur. Bunlar, Konya yöresinden ordu için gelen buğdayın iskelelere taşınması için gerekli deveyi temin edip ücretsiz olarak yardım amacıyla göndermişlerdir. Manavgat ve çevresinde ortaya çıkan çekirge istilasıyla da mücadele ettikleri gibi çekirgenin imhası için kaza halkı ile birlikte gerekli masrafları toplayıp karşılamışlar ve tamamen imhası için de gayret etmişlerdir. Tugayoğlu Ahmet Tahir ve Mehmet Efendilerin bu gayretleri üzerine birer rütbe ile ödüllendirilmeleri için Teke Sancağı idaresinden Harbiye Nezaretine 6 Receb 1299/24 Mayıs 1882 tarihinde istekte bulunulmuştur. Teke Sancağı idare meclisinin Ahmet Tahir ve Mehmet Efendiye rütbe verilmesi için yaptığı istek üzerine Harbiye Nezaretinden bu konuda ferman çıkarılması için 4 Rebî'ülâhîr 1300/12 Şubat 1883'de Babîâlî'ye yazılmıştır. Babîâlî'den 21 Mart 1299/2 Nisan 1883'de Harbiye Nezaretine gelen yazı ekleriyle birlikte 18 Cemâziyelâhîr 1300/26 Nisan 1883 tarihinde tekrar Babîâlî'ye gönderilmekle birlikte bu defa istenen rütbeler için 24 Cemâziyelâhîr 1300/2 Mayıs 1883 tarihinde Dahiliye Nezaretinin görüşüne başvurulmuştur. Ahmet Tahir ve Mehmet Efendilerin hizmetleri karşılığında 3 Receb 1300/10 Mayıs 1883 tarihinde Binbaşılık rütbesi ile ödüllendirilmeleri kararına Dahiliye Nezaretinin görüşü alındıktan sonra varılmış ve verilen rütbeler ile ilgili mazbata takdim edilmek üzere 17 Haziran 1299/29 Haziran 1883 tarihinde Harbiye Nezaretine gönderilmiştir (BOA., İ.DH., 884/70478).

Yörede etkileri hissedilir derecede artan Tugayoğulları Manavgat'ta adam hapsedmekten öldürmeye, borç adı altında para almaktan devlet malı olan 40.000 dönüm ormanlık alanı kendilerine mal etmeye kadar çeşitli yolsuzluklar yapmışlar ve ormanı mülkü olarak gösterip Başlar köyü ahalisine icara vermişlerdir. Ormanlarla ilgili yaptıkları yolsuzluklar Teke Mutasarrıflığına bildirilmesine rağmen Teke Mutasarrıfı yapılan araştırma sonucunu merkeze göndermediği gibi Tugayoğulunun serbest dolaşmasına da müsaade etmektedir. Tugayoğlu ise kendisinden şikayetçi olan Manavgat halkından yüz elli kişi aleyhinde açtığı cinayet davasıyla onların hâpiste perişan olmalarına neden olurken Konya Vilayeti ve Teke Sancağındaki devlet görevlileri de Tugayoğluna inanmaktadırlar. Manavgat'taki bu yolsuzluklara son verilerek adalet sağlanırsa halk ileri gelenleri Tugayoğulunun verdiği vergiden 20.000 kuruş daha fazlasını vermeyi taahhüt edip durumu bir dilekçe ile 6 Rebî'ülâhîr 1304/2 Ocak 1887'de Babîâlî'ye iletmişlerdir (BOA., Y.PRK.AZJ., 11/99). Tugayoğulunun yolsuzluğu nedeniyle yapılan tahkikatın Teke Mutasarrıflığında bekletilmesi üzerine mağduriyetlerinin giderilmesi için aynı kişiler durumu 17 Rebî'ülâhîr 1304/13 Ocak 1887'de telgrafla Konya valiliğine de bildirip gereğinin yapılmasını istemişlerdir (BOA., DH.MKT., 1391/83).

Yukarıda bahsedilen Ahmet Tahir Efendi ile aynı kişi olup olmadığını tespit edemediğimiz ancak yine bu aileden olan Tugayoğlu Tahir Efendi, Manavgat'taki yolsuzluk ve halka yaptığı baskıyla gündeme gelmiştir. Konya valiliğine 6 Cemâziyelevvel 1304/31 Ocak 1887 tarihinde yapılan şikayete göre Tahir Efendi, çiftliği, arazisi ve diğer işlerinde halkı zorla çalıştırdığı gibi mal varlığı ve arazisini sayımdan gizleyerek hazineyi zarara uğratmıştır. Kendisini şikayet edenlerden birçoğunu adamlarına dövdürüp öldürttüğü gibi bakire kızların ırzına geçmeye kadar ileriye gitmiştir (BOA., DH.MKT., 1396/66).

Manavgat'ta bu yolsuzluklar yaşanırken Tugayoğullarına ait Çakış çiftliğine 7 Zilka'de 1308/14 Haziran 1891 tarihinde bedeli ödenmek kaydıyla Çerkes muhacirlerinin yerleştirilmesi gündeme gelmiştir (BOA., DH.MKT., 1841/107). Tugayoğullarına ait tapulu çiftlik muhacir yerleştirme düşüncesiyle ihlâl edilince Alanya'da bulunan Tugayoğlu yetimleri haklarının korunması için analarının imzasıyla merkeze dilekçe göndermişlerdir. Bu dilekçe üzerine 24 Haziran 1307/6 Temmuz 1891 tarihinde mecelleye atfen yapılan araştırma neticesinde çiftliğe muhacir iskânının söz konusu olamayacağı kararına varılmıştır (BOA., DH.MKT., 1848/99).

Tugayoğulları hakkında zaman zaman şikayetler yaşanırken Manavgat'ta önemli hizmetlerde bulunanlar da olmuştur. Tugayoğlu İbrahim, harap vaziyetteki Manavgat telgrafhanesini 14.000 kuruş para harcayarak yeniden yaptırmıştır. Bu hizmeti karşılığında 30 Nisan 1309/12 Mayıs 1893 tarihinde

Posta ve Telgraf Nezaretinden ödüllendirilmesi istenince ilgili yazı Posta ve Telgraf Nezaretinden sadarete havale edilmiş ve sadaret tarafından 28 Temmuz 1309/9 Ağustos 1893 tarihinde Tugayoğlu İbrahim Bey'in binbaşılık rütbesi ve mecidi nişanı ile ödüllendirilmesine karar verilmiştir (BOA., DH.MKT., 72/41).

Tugayoğullarının yöredeki hizmetleri sürdükçe onlar adına ödüllendirme geleneği devam etmekte olup yine aynı aileden Tugayoğlu Cemal Bey'e devlete olan hizmetlerinden dolayı 4 Muharrem 1321/2 Nisan 1903 tarihinde Babiâli tarafından yarbaylık rütbesi verildiği (BOA., İ.TAL., 306/1321 R-005) gibi 5 Muharrem 1322/22 Mart 1904 tarihinde de mecidi nişanla ödüllendirilmiştir (BOA., İ.TAL., 327/1322/M-065). Bu dönemde Tugayoğlu Cemal, hasta olan oğlunu tedavi ettirmek üzere İstanbul'a götürmüş, sadarete yaptığı başvuru üzerine oğlunun Hamidiye Etfal hastanesinde ameliyat edilerek tedavisinin yapılması için 19 Cemâziyelevvel 1324/11 Temmuz 1906 tarihinde izin verilmiştir (BOA., İ.HUS., 143/1324/Ca071).

Tugayoğlu Cemal, bir süre sonra bir gayrimüslimle arasında geçen define alışverişiyle gündeme gelmiştir. Gayrimüslim Taşçı Nikola, eski Antalya harabelerinde hafriyatta çalışırken bulduğu 20.000 lira değerindeki altın paraların zorba Tugayzadeler tarafından gasp edildiği iddiasıyla 14 Rebi'ülevvel 1329/15 Mart 1911 tarihinde Adliye Nezaretine telgrafla başvuruda bulunmuştur. Durum Adliye Nezaretinden Dahiliye Nezaretine bildirilince Dahiliye Nezaretinden Konya vilayetine çekilen 5 Mart 1327/18 Mart 1911 tarihli telgrafta Nikola'nın şikayetinin yerinde araştırılarak sonucunun bildirilmesi istenmiştir. Konya valiliğinin girişimiyle Nikola'nın ihbarı ve kısa bir araştırma sonucu ekleriyle birlikte hakikatin ortaya çıkarılacağı vaadiyle Dahiliye ve Adliye Nezaretine gönderilmiştir (BOA., DH.İD., 28-1/16).

Tarafların alınan ifadelerinden anlaşıldığı üzere Tugayoğlu Cemal, Nikola'yı yaklaşık olarak kırk keseden fazla olduğu belirtilen (BOA., DH.İD., 28-1/16, s. 1)⁴ altınlar karşılığında 1.700 liraya ikna etmiş (BOA., DH.İD., 28-1/16, s. 5) ancak okuma yazması olmayan Nikola'ya 300 lira nakit para (BOA., DH.İD., 28-1/16, s. 5-6) yanında 400 liralık olduğunu söylediği 150 liralık Bank-ı Osmanî kâğıdı (BOA., DH.İD., 28-1/16, s. 7) ile birlikte 500 liralık dediği 50 liralık senet vermiştir (BOA., DH.İD., 28-1/16, s. 7-8). Bu gelişmeler üzerine Nikola, Cemal Bey'in yaptığı bu yolsuzluğu ihbar etmek isteyince (BOA., DH.İD., 28-1/16, s. 10) önce davranan Cemal Bey paltosunun cebindeki 150 liralık Bank-ı Osmanî kağıdının Nikola tarafından çaldığı iddiasıyla adliyeye başvurmuş (BOA., DH.İD., 28-1/16, s. 15) alınan ifadesinde de 50 liralık senedi Nikola'yı inşaatında çalıştırdığı için verdiğini söylemiştir (BOA., DH.İD., 28-1/16, s. 13-14). Nikola, Tugayzade Cemal Bey adına Antalya Bank-ı Osmanî kayıtlı 150 liralık banka kâğıdı ile Cemal Bey'in imzasını taşıyan 50 liralık senedi 9 Mart 1327/22 Mart 1911 tarihinde adliyeye sunmuştur (BOA., DH.İD., 28-1/16, s. 12). 150 liralık Bank-ı Osmanî kağıdı üzerinde Tugayzade Cemal Bey'e ödeme emri ve numarası yazılı olmakla beraber 14 Şubat 1326/27 Şubat 1911 tarihli senette ise Nikola'ya 50 lira borcum olduğuna dair işbu senet kendisine verildi ibaresi yer almaktadır (BOA., DH.İD., 28-1/16).

Teke Sancağı Bidayet Mahkemesi Savcılığının 15 Mart 1327/28 Mart 1911 tarihli yazısında dava ile ilgili bilgiler verilmekle birlikte hangi tarafın haklı olduğu konusunda bir sonuca varılamamıştır. Nikola ile Tugayoğlu Cemal Bey'in savcılık tarafından alınan ifade tutanakları ve meselenin adliyedeki sonucu 24 Mart 1327/6 Nisan 1911 tarihinde Konya valisi tarafından Dahiliye Nezaretine gönderilmiştir. Bu arada savcının taraf tutabileceği ihbar edildiği gibi bazı kişilerin teşvikiyle tarafların yakınlarının hükümet memurlarını tehdit etmeye cesaret edebilecekleri belirtilmiştir. Bu hususta çıkarılacak fermanın padişaha ait olduğu vurgulanmakla (BOA., DH.İD., 28-1/16) birlikte Tugayoğlu Cemal'in bu davasından bir sonuç çıkmamıştır.

Tugayoğlu Cemal ile ilgili bu soruşturmadan birkaç yıl sonra İskan-ı Aşair ve Muhacirin Müdüriyetinden 24 Nisan 1330/7 Mayıs 1914 tarihinde Teke Mutasarrıflığına çekilen telgrafta Cemal Bey'e ait olan bir arazi istenmekle birlikte ne amaçla istendiği belirtilmemiştir. Tugayoğlu Cemal Bey, istenen arazi konusunda razı olursa arazinin alınması aksi halde araziye dokunulmaması bildirilmektedir (BOA., DH.ŞFR., 40/161). Birinci Dünya savaşının bitimi sıralarında Cemal Bey, Antalya idare meclis azalığına seçilmiş ve atamasının yapılması için de 18 Şubat 1335/18 Şubat 1919 tarihinde ilgili yazı merkeze gönderilmiştir (BOA., DH.İ.UM, 12/-1/2/60). Muhtemelen Antalya idare meclis azalığına seçilmeden önce Cemal Bey'in Antalya'da sahip olduğu dört dönüme yakın arsası inas mektebi yapılmak üzere istimplâk edilince bunu kabul etmeyen Cemal Bey, mahkemeye başvurmuş ve arsa bedelini almaya

⁴ Bu dosya içerisinde 7 adet belge bulunmakla birlikte 4 numaralı belge 16 sayfa olup ilk 12 sayfası Nikola'nın diğer sayfalarda Tugayoğlu Cemal'in ifade tutanağından oluşmaktadır.

hak kazanmıştır. Bir süre sonra meclis azası olmasından dolayı meclis ileri gelenleri tarafından mektebe Cemal Bey'in adının verilmesi ve maarif nişanıyla ödüllendirilmesi teklif edilince Cemal Bey bunu kabul etmiş ve mektebin kapısı üzerine konulacak olan kitabeye Teke Mutasarrıfının da onayıyla "Tugayzade Cemal Bey Ana Mektebi" yazdırılmıştır. Böylece Cemal Bey, 4.000 lira değerindeki arsasını 200 lira gibi cüzi bir bedelle inas mektebi yapılması için bağışlayıp eğitim-öğretime katkıda bulunmuştur. Teke Mutasarrıflığından 20 Şubat 1335/20 Şubat 1919'da Maarif Nezaretine çekilen telgrafta Cemal Bey'in eğitime sağladığı bu katkıdan dolayı maarif nişanı ile ödüllendirilmesi istenince maarif nişanıyla ödüllendirilmesine karar verilmiş ve nişan yazısı Maarif Nezaretinden 20 Mart 1335/20 Mart 1919 tarihinde Teke Sancağı Maarif Müdürlüğüne gönderilmiştir (BOA., MF.MKT., 1237/96).

Tugayoğulları Manavgat yöresinde nüfuzları sayesinde yüklü miktarda mal mülk edindikleri gibi ihtişamlı bir hayat sürdürmüşlerdir. Manavgat Sarılar Köyü Tugayoğullarının yerleşim alanıdır. Köyde, Tugayoğullarından Mehmet Ağa'nın vasiyetiyle oğlu İbrahim Ağa tarafından 1763 tarihinde yaptırılmış olan bir cami yer almaktadır (Erten, 1938: 12). Sarılar Köyünde bulunan büyük ve muntazam iki katlı konağın Tugayoğlu Ali tarafından yaptırıldığı rivayet edilmektedir. Konağın geniş bir bahçeye sahip olmakla birlikte bahçe içerisine değişik havuzlar yapılmıştır. Konağın 1907 yılında geçirdiği yangında Türk eski eserlerinden silahlar, halılar ve elbiselerle birlikte Tugayoğullarının silsilelerini gösterdiği söylenen belgeler de yanmıştır. Konağın enkazı üzerinde 1938 yılında yapılan tespitlere göre yüksek duvarları ayakta durmaktadır. Konağın üst katında olup yangına rağmen yıkılmayan döşemeleri ve dikmeleri tamamen mermerden yapılmış bir hamam bulunmaktadır. Selamlıkta konağa bitişik olmakla birlikte yangından kurtulmuş ancak harap vaziyettedir. Erten'in müze müdürlüğü döneminde selamlığın işlemeli pencere kapakları ile kapısı, Tugayoğlu Cemal Bey tarafından sökülerek Antalya müzesine hediye edilmiştir (Erten, 1938: 13). Köprü çayını geçtikten sonra Tugayoğlu Cemal'in arazisi başladığı gibi Çakış köyünde yüksekçe bir tepe üzerinde yine Cemal Bey'e ait ihtişamlı konaklar yer almaktadır (Erten, 1937: 26).

Elde ettikleri görevleri servetleriyle pekiştiren Tugayoğulları, 1858 tarihli arazi kanunnamesinden sonra bölgede toprak zengini olmuşlardır. Tugayoğulları içerisinde üzerinde en fazla arazi bulunan Tugayoğlu Cemal'dir. Tapu kayıtları incelendiği zaman Batıda Köprü Çayı, Doğuda Alara Çayı, Güneyde Akdeniz, Kuzeyde Konya sınırı ile çevrili olan alan (Konyalı-Yıldız, 2010: 146) içerisinde Tugayoğullarının üzerlerinde Çakış çiftliği başta olmak üzere 50.000 dönümden fazla arazinin olduğunu görmek mümkündür. Ayrıca yine tapu kayıtlarından Manavgat'ta üstte otuziki, altta yirmisekiz odası bulunan bir mağaza ile bir han, bir kahvehane, sekiz dükkan yanında Manavgat'ın köylerinde çok sayıda değirmenlerinin bulunduğu tespit edilebilmektedir (TKGMA, A. 324 D., S./C., 210-248/10126; 249/10127; T. 328 D., S./C., 59/10128; M. 340, S./C., 37/12358; Ş. 933, S./C., 122, 133, 134, 136/12360). Zenginlikleri cumhuriyet döneminde de devam eden Tugayoğulları, Antalya'da 1926 yılında ilk lüks otomobil sahibi olan ailelerden biridir (Konyalı-Yıldız, 2010: 417).

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğunun XVIII. yüzyılda içine düştüğü bunalımı kendi lehlerine değerlendiren âyânlar taşrada önemli ölçüde nüfuz kazanmışlardı. Âyânlık başta olmak üzere mütesellimlik, mutasarrıflık, valilik ve voyvodalık görevleriyle yönetimin her kademesinde yer alıp vergi toplamaktan asker sevkine kadar önemli roller üstlenmişlerdi. 1808 tarihinde padişahla Sened-i İttifak'ı imzalayıp varlıklarını devlete resmen kabul ettirdikleri halde yine II. Mahmut döneminde nüfuzları önemli ölçüde kırılmıştı. Buna rağmen yeni sistem içerisinde de muhtarlıktan kaza müdürlüğüne, il meclis üyeliğinden vekilliğe kadar varlıklarını devam ettirmişlerdi. Yönetim alanında üstlendikleri görevler yanında 1858 tarihli arazi kanunnamesini de kendi lehlerine değerlendirip yörelerinde bulunan arazilerin büyük çoğunluğunu zimmetlerine geçirerek birer toprak zengini olarak ortaya çıkmışlardı.

Osmanlı İmparatorluğunda XIX. yüzyılın başlarında elde ettikleri âyânlık görevini kaza müdürlüğü ve Antalya il meclis üyeliği ile sürdüren Tugayoğulları, Tekelioğullarının ortadan kaldırılmasından sonra yöredeki işbirlikçilerini kaybetmelerine rağmen sahip oldukları mevki ve makamlar sayesinde Manavgat çevresinde edindikleri arazi başta olmak üzere yüklü miktardaki mal varlığı ile zenginleştikleri gibi bir asır boyunca etkili bir güç olmuşlardır. Elleri bulunan bu mal varlığına rağmen cumhuriyet döneminde, kalan aile fertleri tarafından, arazilerin büyük çoğunluğu satılmış ve Tugayoğullarına ait bu servetten yörede 3.000-4.000 dönümlük araziden başka hemen hemen bir şey kalmamıştır. Böylece Tugayoğulları soyundan gelenler Manavgat ve Antalya'da varlıklarını günümüze kadar devam ettirseler de eski güçlerini kaybetmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Ahmet Cevdet Paşa (1984). *Tarih-i Cevdet*, (Sad. Mümin Çevik), C. 4, İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- Ahmet Cevdet Paşa (1984). *Tarih-i Cevdet*, (Sad. Mümin Çevik), C. 5, İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- AK, Mehmet (2007). *Osmanlı İmparatorluğunda Bir Âyânlık Örneği Yılanhoğulları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AKTAN, Oğuz (1996). “Antalya Çevresinde ve Güney Anadolu’da Depreşen ve Dinen Konar-Göçer Asabiyeti”, *I. Akdeniz Yöresi Türk Topulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 1-23.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Dahiliye (C.DH): 76/3792; 103/5118.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Maliye (C.ML): 153/6498; 155/6553; 598/24663.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Zabtiye Tasnifi (C.ZB): 26/1270.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti İdare (DH.İD): 28-1/16.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye (DH.İ.UM): 12/-1/2//60.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemî (DH.MKT): 72/41; 1396/66; 1391/83; 1841/107; 1848/99.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti Şifre Kalemî (DH.ŞFR): 40/161.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti Mektubî Kalemî (HR.MKT): 89/28.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hatt-ı Hümayûn (HAT): 364/20156-F; 364/20156-A; 364/20156-B; 364/20156-C; 364/20156-D; 364/20156-E; 364/20156-F; 364/20160; 364/20160-A; 364/20160-B.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Dahiliye (İ.DH): 884/70478.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Hususi (İ.HUS): 143/1324/Ca071.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Taltifat (İ.TAL): 306/1321 R-005; 327/1322/M-065.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maarif Nezareti Evrakı (MF.MKT): 1237/96.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Meclis-i Vâlâ (MVL): 90/30; 570/64.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Sadaret Deavi Evrakı (A.MKT.DV): 2/10; 54/36.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Sadaret Mektûbî Evrakı (A.MKT.): 1/86.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Sadaret Umum Vilâyet Evrakı (A.MKT.UM): 90/3; 233/8; 401/67; 500/15; 394/16; 394/18; 394/19.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Tasnifi Perakende Evrakı Arzuhâl ve Jurnaller (Y.PRK.AZJ): 11/99.
- ÇADIRCI, Musa (1991). *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara: TTK Yayınları.
- DİNÇ, Güven (2010). *Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs (1800-1839)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- EROĞLU, Haldun (2006). *Osmanlılar Yönetim ve Strateji*, İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.
- ERTEN Süleyman Fikri (1938). “Antalya’dan Anamur’a Doğru III”, *Türk Akdeniz*, C. 2, S. 8, s. 13-15.
- ERTEN, Süleyman Fikri (1937). “Antalya’dan Anamur’a Doğru I”, *Türk Akdeniz*, C. 1, S. 6, s. 25-27.
- ERTEN, Süleyman Fikri (1938). “Antalya’dan Anamur’a Doğru II”, *Türk Akdeniz*, C. 2, S. 7, s. 10-12.
- ERTEN, Süleyman Fikri (1940). *Antalya Tarihi*, İstanbul: Tan Matbaası.
- ERTEN, Süleyman Fikri (1955). *Tekelioğulları*, İstanbul: Hüsnütabiat Basımevi.
- HALAÇOĞLU, Ahmet (2002). *Teke (Antalya) Mütesellimi Hacı Mehmet Ağa ve Faaliyetleri*, Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları.
- HALAÇOĞLU, Yusuf (2006). *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara: TTK Yayınları.
- KONYALI, İbrahim Hakkı-YILDIZ, Ali (2010). *Abideleri ve Kitabeleri İle Manavgat Tarihi*, (Yay. Haz. Ali Yıldız), Antalya: Manavgat Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları.
- KÖPRÜLÜ M. Fuad (2001). “Âyân”, *İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, Eskişehir: MEB Yayınları, s. 40-42.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad (1984). *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara: TTK Yayınları.
- MERT, Özcan (1999). “Osmanlı Devleti Tarihinde Âyânlık Dönemi”, *Osmanlı*, C. 6, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 174-180.
- MUTAFCIEVA, V. P. (1977). “XVIII. Yüzyılın Son On Yılında Âyânlık Müessesesi”, (Çev. Bayram Kodaman), *Tarih Dergisi*, S. XXXI, s. 163-182.
- ÖZKAYA, Yücel (1994). *Osmanlı İmparatorluğun'da Âyânlık*, Ankara: TTK Yayınları.

- PAKALIN, Mehmet Zeki (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, İstanbul: MEB Yayınları.
- SELEKLER, Macit (1960). *Yarımserin Arkasından Antalya'da Kemer Mellî-İbradı Serik*, İstanbul: Orhan Mete ve Ortağı Kolektif Şirketi Matbaası.
- ŞAHİN, İlhan (2006). *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler*, İstanbul: Eren Yayınları.
- Şânî-Zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi (2008). *Şânî-Zâde Târîhi*, (Yay. Haz. Ziya Yılmaz), İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, Ağustos 324 Daimi, Sahife/Cilt, 210-248/10126; 249/10127; Temmuz 328 Daimi, Sahife/Cilt, 59/10128; Mart 340, Sahife/Cilt, 37/12358; Şubat 933, Sahife/Cilt, 122, 133, 134, 136/12360.
- TIZLAK, Fahrettin (2002). "Tekelioğlu İsyanı", *XIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, C. III, I. Kısım, Ankara: TTK Yayınları, s. 237-254.
- TÜRKAY, Cevdet (2005). *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar*, İstanbul: İşaret Yayınları.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1971). "Nizam-ı Cedid Ricalinden Kadı Abdurrahman Paşa I", *Belleten*, C. XXXV, S. 138, s. 245-302.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1971). "Nizam-ı Cedid Ricalinden Kadı Abdurrahman Paşa II", *Belleten*, C. XXXV, S. 139, s. 409-451.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1982). *Osmanlı Tarihi*, C. IV, 1. Bölüm, Ankara: TTK Yayınları.